

HÄSTA GÅRD

EN BONDGÅRD PÅ LANDET
I STADEN

© 2014 Erik Sjödin.

Text och foto Erik Sjödin.

Publicerad av Ostertorp.

ISBN 978-91-980686-2-7

INNEHÅLL

- 9. TACK TILL
- 11. INTRODUKTION
- 12. ÅREN MED OLOPH OCH JENNY
- 18. DEN GULLIGA FOLKRÖRELSEN
- 22. KONFLIKTER OCH KONKURS
- 28. OSÄKERHETEN
- 30. SAMARBETE MED FERNANDO
- 34. DEN NYA ARRENDATORN
- 38. STOCKHOLM STAD
- 40. KONST OCH FORSKNING
- 46. FRAMTIDEN

TACK TILL

Jag vill rikta ett stort gemensamt tack till alla som har bidragit till att granska och kommentera den här rapporten. De organisationer och individer som nämns i rapporten har haft möjlighet att kommentera den innan publicering. Trots att rapporten har skrivits i en period då många konflikter funnits kring Hästa gård har de flesta varit hjälpsamma och återkopplat i någon form.

Erik Sjödin, 2014

INTRODUKTION

Med 260 hektar mark, varav 185 hektar brukbar odlings- och betesmark, är Hästa gård i Stockholm ett av världens största stadsjordbruk. Gården, vars kulturmärkta huvudbyggnad är från 1700-talet, ligger på mark som brukats för jordbruk i tusentals år. Idag ligger Hästa gård i det område som kallas för Igelbäcken kultureservat, ett natur- och kultureservat på Järvafältet insprängt mellan miljonprogramsförorterna Akalla, Husby, Kista, Rinkeby, Tensta och Hjulsta. Närmaste tunnelbanestation är Akalla, som är slutstation på blå linjen. Därifrån tar det endast några minuter att promenera till gården.

Hästa gård och Järvafältets biologiska mångfald, mångkulturella omgivning samt rika natur- och kulturhistoria skapar unika förutsättningar för möten mellan natur och kultur samt mellan stad och landsbygd. Detta gör Hästa gård och Järvafältet särskilt intressanta i förhållande till samtida lokala och globala ekologiska, ekonomiska och sociala kriser och möjligheter.

Syftet med denna rapport är att bidra till ett underlag för framtida utveckling av Hästa gård och Järvafältet, med fokus på hur konst- och forskningsaktiviteter kan vara relevanta i området, samt att ge en inblick i de gågna fyra årens händelserika utveckling på Hästa gård.

Hästa gård
fotograferat från
Gränholmstoppen.

ÅREN MED OLOPH OCH JENNY

För drygt fyra år sedan när jag först hörde talas om Hästa gård arbetade jag med konst och teknik i Kista, "Sveriges Silicon Valley". Samtidigt sökte jag efter möjligheter att knyta an till min uppväxt på landet och att arbeta med hållbar utveckling.

Oloph och Jenny planerar för att flytta grisar.

Redan vid första mötet med Hästa gård förstod jag att gården var en plats med unika förutsättningar—som en bondgård på landet fast i staden.

Hästa gård arrenderades då, sedan 1993, från Stockholm stad av organisationen 4H

genom Hästa 4H-lantbruk AB. När jag kom i kontakt med Hästa gård skötte gården av Oloph Fritzén med hjälp av Jenny Olofsson.

Hästa gård var då ett ekologiskt KRAV-anslutet jordbruk som odlade havre, korn och dinkel. På gården fanns också ett hundratal nötdjur samt hästar, grisar, får, höns och gäss. På gården fanns även flera sociala verksamheter och ett kafé som förutom att servera mat och dryck även arrangerade aktiviteter som t.ex. yoga.

Oloph växte liksom Jenny upp på ett lantbruk i Småland. Han råddes av sin far att inte fortsätta med jordbruk eftersom arbetsförhållanden inom jordbruket är hårda och utvecklingen inte såg positiv ut. Men Oloph hade svårt att slita sig från jordbruket och började istället leta efter nya vägar att bedriva jordbruk på.

Mitt första möte med Oloph var på Kulturhuset i Stockholm där han höll ett föredrag om höns. Idag föds höns vanligtvis upp inomhus i trånga burar eller frigående på liten yta. Oloph var intresserad av att förbättra hönsens livsvillkor och inspirerad av Joel Salatin som på sin gård Polyface Farm i Virginia har frigående höns i mobila höns-
hus, så kallade "chicken tractors".

På Kulturhuset förklarade Oloph varför det fungerar bra att ha höns utomhus i mobila hönsbus. Våra tamhöns härstammar från vilda indiska höns som på dagen letar föda på marken och på natten sover i träd för att skydda sig mot rovdjur. För tamhöns fyller ett mobilt hönsbus samma funktion som de vilda hönsens träd. Hönsen håller sig nära hönsbuset på dagen och går in i huset på natten för att sova. Om hönsbuset flyttas på natten orienterar sig hönsen snabbt utifrån den nya position huset har när de kliver ut på morgonen.

Förflyttningen ger hönsen tillgång till nya marker att leta föda på. Deras spillning sprids ut över ett större område och de slipper trampa runt i sin egen avföring vilket minskar smittspridning bland hönsen. För att skydda fåglarna mot rävar och andra rovdjur hägnas hönsen in med mobila elstängsel. Hönsen kan enkelt flyga över stängslen men de föredrar att hålla sig i närheten av sitt hönsbus. På vintern kan hönsen flyttas in i växthus som på våren, när hönsen flyttar ut igen, kan användas till att odla grönsaker i.

På Hästa gård hade Oloph höns i ombyggda husvagnar och cirkusvagnar, samt i egenhändigt ihopsnickrade chicken tractors. Jag förslog att vi kunde försöka oss på ett projekt där vi utifrån Olophs erfarenheter av dess konstruktioner byggde funktionella mobila hönsbus som också skulle kunna vara estetiska inslag på Järvafältet. Oloph var positiv till ett sådant projekt och tillsammans hittade vi ett upplägg som bland annat involverade idéer om att bjuda in arkitektstudenter för att arbeta med hönsbusen samt studiebesök till Polyface Farm i Virginia.

Mobila hönsbus på Järvafältet.

Samtidigt som vi arbetade med att utveckla ett projekt kring mobila hönsbuden diskuterade vi också möjligheter att starta ett utbytesprogram som skulle möjliggöra för bönder, konstnärer och forskare med flera—från Sverige och världen—att periodvis bo på Hästa gård. Ett sådant program skulle kunna bygga på erfarenheter av utbytesprogram inom jordbruket där det är vanligt att resa och lära sig jordbruk genom att bo och arbeta på gårdar i utbyte mot mat och husrum, liksom utbytesprogram i konstvärlden där det är vanligt med "artist-in-residence"-program som ger konstnärer möjligheter att bo och verka en längre tid på en plats.

Deltagarna i permakulturkanalen framför mangårdsbyggnaden på Hästa gård.

I februari 2011 startade en introduktionskurs till Permakultur på Hästa gård. Jag blev inbjuden till kursen för att berätta om mitt arbete med vattenorbunden Azolla för kursdeltagarna, och fick även möjlighet att delta i kursen.

Permakultur är ett system för ekologisk design som syftar till att bygga hållbara samhällen. Introduktionskursens fokus var till en början på att belysa de problem som Permakultur siktar

på att lösa. Vårt nuvarande samhälle dömdes ut helt av några av deltagarna. Utvinningen av olja och i princip alla andra naturresurser hade redan nått sin topp ("peak everything"), och tillsammans med klimatförändringar garanterade detta mer eller mindre att en samhällskollaps snart stod inför dörren om inte radikala förändringar gjordes. Hur sårbart vårt nuvarande samhälle är beskrevs bland annat av hur snabbt maten i städer skulle ta slut om transporterna inte fungerade (3-4 dagar).

Samtalsklimatet var bitvis hårt under kursen. Det debatterades till exempel om det var hållbart att använda plastslangar för bevattning och om dagens djuruppfödning var

att jämföras med Nazi-tysklands koncentrationsläger.

Situationen blev än mer kännbar av den pågående ekonomiska krisen. En av deltagarna beskrev sig som anarkoprimitivist och höll det för troligt att endast några procent av mänskligheten skulle överleva en nära förestående kollaps. Parallellt med permakulturrkursen gick hon därför en kurs för att lära sig överleva som jägare och samlare i skärgården. En annan av deltagarna hade sålt sin bostadsrätt och investerat i guld för att undvika en bostadskrash.

I första hand var de flesta deltagare dock intresserade av kursen för att de ville tillägna sig praktiska kunskaper som de själva skulle kunna tillämpa, till exempel i sina egna trädgårdar.

Då kursen var på Hästa gård var det naturligt att många av övningsuppgifterna utgick från gården och på vårkanten började det skissas på olika sätt att implementera permakulturdessign på Hästa gård. Detta arbete resulterade bland annat i intressanta förslag för etablering av skogsträdgårdar och svampodling på gården, samt idéer för hur Hästa gård skulle kunna samarbeta mer med de koloniområden som finns i anslutning till förorterna runt Järvafältet.

Deltagare i permakulturrkursen skissar på idéer för Hästa gård. I bakgrunden syns mangårdsbyggnaden på Hästa gård.

Sommaren 2011, efter permakulturrkursen, hjälpte Oloph och Jenny mig i mitt arbete med vattenormbunken Azolla. Azolla är rik på näringsämnen och en av världens snabbast växande växter. Trots detta är azolla mer eller mindre outforskad som föda för människor. För att undersöka azollas potential som matingsredens och lyfta frågor kring matproduktion och jordbruk påbörjade jag därför 2010

Grisar provsmakar
Azolla odlat på
Hästa gård.

ett arbete med att föra samman forskare, bönder, trädgårds-mästare och kockar för att experimentera med att odla och laga mat av vattenormbunken. På Hästa gård odlade vi bland annat azolla i ett växthus och i en damm i gårdens grishägn. Syftet var att prova olika odling-smetoder för azolla och att utvärdera azolla som djurfoder.

Följande år, i maj 2012, bjöd Oloph och Jenny in mig att medverka på Hästa gårds

vårbruksdag. Vårbruksdagen som enligt tradition går av stapeln första söndagen i maj, är ett stort familje-arrangemang med massor av aktiviteter. Bland annat arrangerades det kosafari, vårbruk med arbetshäst och trädklättring. Det bjöds på långkok på höns (för att uppmärksamma att hundratusentals värphöns slängs i Sverige varje år) och det spelades teater och musik.

Besökare på
vårbruksdagen
bygger hus för
pollinatörer.

Min medverkan på vårbruksdagen blev starten på ett arbete med pollinatörer som bland annat resulterat i ett fortsatt arbete med pollinatörer på Hästa gård och Eggeby gård, samt en utställning, ett seminarium och en workshop på Färgfabriken i Stockholm.

På en liten betongplatta, som normalt rymde gårdens återvinningscentral, byggde vi på vårbruksdagen en station där barn och vuxna kunde tillverka små bon för solitära bin. Tanken med stationen var att förmedla kunskaper i ekologi och att uppmärksamma att flera arter av vilda pollinatörer är hotade till följd av att deras boplatser försvinner när det gamla jordbrukslandskapet förändras.

DEN GULLIGA FOLKRÖRELSEN

En entusiastisk deltagare i permakulturkursen 2011 var Rafael Altez Calderon. Som anställd av Studieförbundet drev Rafael sedan 2010 ett projekt med att odla ekologiska grönsaker på ungefär två hektar av Hästa gårds mark. Tanken med verksamheten var att genom ekologisk odling tillhandahålla arbetsträning för långtidsarbetslösa, långtidssjukskrivna och handikappade.

Hösten 2012 drog sig Studieförbundet ur odlingen för att de inte fick lönsamhet i verksamheten. Rafael stannade kvar på egen hand och engagerade sin förening, Föreningen för Den GULLIGA Folkrörelsen (DGF), i att fortsätta driva den ekologiska odlingen under namnet Akalla

ekoodling. DGF drev odlingen vidare fram till vintern 2014 då föreningen vräktes från Hästa gård och odlingen lades ner.

GULLIGA är en akronym för "Glokalt (dvs både globalt och lokalt) Underifrån genom Lärande Lokala Intelligent Gemenskaper och Antikapitalism". Akronymen är tänkt att föra tankarna till gulliga barns egenskaper som "rara, nyfikna, ärliga, lekfulla och rebelliska".

Rafael berättar om kamomillen som växer på fälten.

DGF bildades ursprungligen 2004 i samband med att Rafael, som är politisk flykting från Peru, hungerstrejkade på Sergels torg i Stockholm i protest mot diskriminering av invandrare på arbetsmarknaden. Idag fokuserar föreningen på att verka för omställning mot permakultursamhället. Den ekologiska odlingen på Hästa gård är tänkt att vara en symbol för denna omställning och ett exempel för stadsbor som vill flytta ut på landsbygden och odla ekologiskt.

Dörrarna hos Akalla ekoodling och DGF var alltid öppna och det bjuds på vegetarisk soppa, bröd och samtal om odling, ekologi och politik.

Den ekologiska odlingen sköttes av volontärer och det som föreningen producerade såldes billigt på plats. Självlock var också en möjlighet och några volontärer hade lotter där de odlade för eget behov.

På de cirka två hektar som DGF odlade på hade föreningen byggt ett växthus för förkultivering (som senare monterades ned då det byggts utan bygglov). Ett tält fungerade som möteslokal och butik. I anslutning till tältet fanns en liten byggnad med förråd och ett kök med vedspis. På området fanns även en toalett, en utedusch, en uteplats samt en eldstad.

Dessa ekonomibyggnader, som var nödvändiga för verksamheten, var byggda av lastpallar och annat återvunnet material. En husvagn används som kontor och viloplats.

Odlingen var beroende av el och vatten från Hästa gård men försök påbörjades med att göra odlingen mer självförsörjande med hjälp av vatteninsamling, solceller och vindkraft.

Akalla ekoodling och DGFs verksamhet engagerade ett brett spektrum av människor. Volontärer och besökare på Akalla ekoodling kom från världens alla hörn och i alla åldrar.

Gemensamt för många engagerade var att de inte hade

Rafael ser efter om soppan är klar.

Besökare och volontärer på Akalla ekoodling tar en paus i skuggan.

Överst: DGFs gamla grålletraktor.

Under: Volontär på Akalla ekoodling.

förtroende för etablerade ekonomiska, politiska och akademiska strukturer. Ett fåtal trodde på konspirationsteorier som "chemtrails" och utopisk teknik som "free energy devices". Andra kände sig exkluderade från möjligheter att påverka samhällsutvecklingen och ville därför stödja initiativ som Akalla ekoodling som presenterar alternativ till den rådande ordningen och uppmuntrar till deltagande.

I sammanhanget bör det nämnas att de omgivande förorterna är relativt hårt drabbade av sociala problem. Ett uttryck för detta är att de under sommaren 2013 drabbades av en våg av bränder och upplopp. Hästa gård drabbades inte direkt, men närliggande Husby gårds verkstadsbyggnad eldades upp. Även Eggeby gårds teaterlada brann upp men orsaken till

detta är oklar (Hästa gård, Husby gård, Eggeby gård och Akalla by bildar tillsammans Järva kulturgårdar. Samtliga gårdar ligger på Järvafältet inom gång- och cykelavstånd från varandra).

Många volontärer och besökare var engagerade i olika miljö- och rättviseproblem, till exempel klimatförändringar orsakade av utsläpp av växthusgaser, förlust av biologisk mångfald på grund av monokulturer och användande av kemikalier, eller negativa socio-ekonomiska effekter orsakade av patent på grödor och genmodifierade organismer. De såg Akalla ekoodling som ett konkret sett att arbeta för att hitta lösningar på dessa problem.

Framförallt var Akalla ekoodling uppskattad av många människor som helt enkelt var intresserade av att odla eller ville köpa färska grönsaker och veta hur de producerats. Många uppskattade möjligheterna till social samvaro som odlingen gav då den var något som alla kunde känna sig delaktiga i oavsett ekonomiska förutsättningar och arbetsförmåga.

Trots att de inte hade något ekonomiskt stöd engagerade Akalla ekoodling och DGF flera personer med funktionsnedsättningar och personer med behov av rehabilitering och arbetsträning. Med kommunalt stöd räknade de med att de skulle ha kunnat ta emot 15-20 personer. En arbetskonsulent på Järfälla kommun som förmedlat volontärer till odlingen menar att det fungerade väldigt bra och att det är svårt att hitta platser med lika bra förutsättningar.

Genom åren genomförde Akalla ekoodling och DGF flera intressanta odlingsprojekt. Bland annat med täckodling, samodling av broccoli och sallad, samt försök med odling av sydamerikanska grödor som quinoa. Föreningen tillhandahöll flera produkter som vanliga grönsaksbutiker inte saluför. Till exempel broccoliblad, som bland annat används i asiatisk och afrikansk mat, och mexikansk tagets (huacatay). Medlemmar i föreningen arbetade också med att ta fram och sälja förädlade produkter som pumpamarmelad, inlagda jordärtskockor och torshi (syrade grönsaker). Efter flera års odling blev marken som till en början var svårödlad betydligt mer lättarbetad och produktiv. 2013 odlade och sålde Akalla ekoodling bland annat jordärtskockor, rödbetor, sallad, bondbönor, sockerärter, broccoli, basilika, pumpa och squash.

En besökare studerar kartan över Akalla ekoodling.

KONFLIKTER OCH KONKURS

4H-bonad på
manngårds-
byggnadens
övervåning.

4H är förkortning för Huvud, Hjärta, Händer och Hälsa. Organisationen bildades i USA i början av 1900-talet som en barn- och ungdomsverksamhet med målet att introducera ny jordbruksteknik till bönder. Det hade observerats att bönder på landsbygden var ovilliga att acceptera ny teknik och nya metoder, men att deras barn var mer positivt inställda. På 1920-talet kom organisationen till Sverige.

I Sverige bedriver 4H idag en mångfacetterad verksamhet där man arbetar aktivt med att introducera barn och ungdomar i föreningsliv och demokratiska idéer, samt med att skapa fördjupad förståelse för samspelet mellan människa och natur. För allmänheten är organisationen kanske mest känd för att erbjuda möjligheter för barn och ungdomar att klappa kaniner och getter, och därmed förmedla en romantisk och barnvänlig bild av jordbruket och landsbygden.

Samtidigt som Oloph och Jenny delade 4Hs värderingar, ”att barn och ungdomar ska utvecklas till engagerade och ansvarstagande människor med respekt för omvärlden” och att ”lära genom att göra”, ville de visa att jordbruket idag till stora delar inte ser ut som den verksamhet 4H bedriver.

Genom att ha höns utomhus i mobila hönsburet ville de uppmärksamma att höns vanligtvis föds upp inomhus i små burar eller på liten yta, i anläggningar med tusentals höns där varken barn eller vuxna släpps in. Genom att ha nötdjur på gräsbete och mata grisar med varor som slängts av Ica ville de påpeka att svenska djur ofta föds upp på importerat kraftfoder från Sydamerika och Asien, där fodret bidragit till skövling av regnskog och producerats under dåliga arbetsförhållanden, samt att stora delar

av den mat som produceras idag slängs.

Oloph var mycket öppen för att låta ideella organisationer verka på gårdens mark även om det innebar merarbete för gården. Till exempel var han tillmötesgående mot både Studieförbundet och DGFs verksamhet med ekologisk odling. Sommaren 2012 gav Oloph och styrelsen för Hästa gård i samråd med Stockholm stad, tillstånd till lägren No Border Camp och Klimatsommar att arrangeras på gården. No Border Camp är ett återkommande läger organiserat av grupper som stödjer människors rätt att röra sig fritt över nationsgränser, och Klimatsommar ett återkommande läger där det diskuteras klimatfrågor, arrangerat av gräsrotsrörelser för miljö och rättvisa.

Under 4Hs tid byggde Hästa gårds ekonomi på entreprenadverksamhet över hela Stockholm (Hästa gård utförde bland annat tjänster på Årstafältet på andra sidan av staden). Olophs vision var att gården skulle gå runt av den verksamhet som bedrevs på gården istället för att bygga på entreprenadverksamhet på andra platser.

Att ställa om från att leva på entreprenadverksamhet till att driva ett lönsamt jordbruk visade sig vara en svår uppgift. Detta är inte underligt med tanke på hur svårt det är att få lönsamhet i ett litet jordbruk idag och att Hästa gård samtidigt skulle vara ett visningsjordbruk i en offentlig miljö, utan särskilda resurser för att hantera den situationen.

Olophs experimentella jordbruk drabbades även av en del motgångar. Arbetet med höns och kycklingar visade sig till exempel problematiskt eftersom det var svårt att få tag i tillräckliga volymer av höns som klarade av att gå ute. De raser som används i kött- och äggproduktion idag är ofta avlade så att de växer så fort att de bryter benen av sin egen tyngd eller drabbas av andra problem. Att ha höns i mobila vagnar var även problematiskt ur Länsstyrelsens perspektiv vilket ledde till att Hästa gård fick avdrag på gårdsstödet, som är en viktig inkomstkälla för gården.

Växthuset som byggdes utan bygglov och kort därefter monterades ned.

Trots diverse svårigheter såg det ut som om Hästa gård var på god väg att få ordning på verksamheten. Styrelsen för Hästa 4H-lantbruk AB ville dock prova andra vägar att utveckla gården och avslutade Olophs anställning i augusti 2012. I samband med detta slutade även Jenny på gården.

Oloph gav sig kort därefter iväg på en inspirationsresa till USA där han bland annat besökte Polyface Farm och flera "Community Supported Agriculture"-gårdar.

Därefter flyttade han ut till Muskö för att föda upp nötdjur på gräsbete. Efter Olophs avsked drevs Hästa gård vidare av Hästa 4H-lantbruk AB tills bolaget gick i konkurs i slutet av april 2013.

Efter att Oloph och Jenny lämnat gården hamnade Akalla ekoodling och DGF i konflikt med den nya organisationen på Hästa gård. Hästa 4H-lantbruk AB hade förberett för att skriva ett nytt kontrakt med Studieförbundet, men utan Studieförbundet var de skeptiska till att skriva ett kontrakt.

Från Hästa 4H-lantbruk ABs sida fanns det vissa oklarheter med hur verksamheten som bedrevs på Akalla ekoodling kunde påverka gårdens rätt till EU-bidrag. Den avgörande faktorn till att neka Akalla ekoodling och DGF att skriva ett kontrakt med gården uppger man var att Stockholm stad såg verksamheten som problematisk.

På grund av svårigheter med att enas om kontraktvillkor lämnade även Blå vägen gården vid den här tidpunkten. Blå vägen erbjöd mellan 2010 och 2012 arbetsträning och aktiviteter för arbetssökande, långtidsarbetslösa och långtidssjukskrivna. Organisationen beskriver Hästa gård som en fin och trivsamt miljö där människor kunde komma

till rätta med sig själva. Deras verksamhet resulterade bland annat i att en person blev anställd på gården genom arbetsmarknadsåtgärder.

I reaktion mot att Akalla ekoodling och DGF inte fick skriva kontrakt med Hästa 4H-lantbruk AB inledde Rafael i mars 2013 en hungerstrejk på torget i Akalla by. Hoten om att avhysa Akalla ekoodling och DGF från Hästa gård sattes dock aldrig i verket i och med gårdens konkurs. I hopp om att kunna skriva ett kontrakt med en ny arrendator fortsatte Akalla ekoodling sin verksamhet under sommaren 2013 och hade sitt mest produktiva år hittills. Totalt sålde föreningen grönsaker för över 70 000kr, vilket innebär att föreningen gick med vinst (dock har allt arbete i föreningen skett utan ekonomisk ersättning).

Insamling till ansökan om kanintillstånd.

I augusti 2013 blev det klart att en ny arrendator, Naturskog AB, skulle ta över arrendet från Hästa 4H-lantbruk AB. Naturskog AB tog också över det avhysningskrav från Kronofogden som 4H ansökt om i samband med överlämnandet av Hästa gård till Naturskog AB.

Orsaken till att Naturskog AB övertog 4Hs krav på avhysning av Akalla ekoodling och DGF var att Naturskog AB inte hade förtroende för hur verksamheten bedrivits och inte hade haft positiva erfarenheter av kontakter med föreningen, samt att Stockholm stad efterlyst bättre ordning och reda på gården.

Volontärer avvecklar den ekologiska odlingen.

Invändningar från Stockholm stad kretsade bland annat kring djurhållning, biltrafik och skyltning, byggnader som byggts utan bygglov samt att verksamheten ansågs ge ett stökigt intryck.

Under hösten 2013 genomförde DGF en omorganisering vilket bland annat innebar att föreningen gjorde det tydligt att de hade ambitioner att följa lagar och förordningar samt att vara tillmötesgående mot Naturskog AB och Stockholm stad. Detta räckte dock inte för att Naturskog AB skulle dra tillbaka kravet om avhysning. In i det sista hoppades DGF att Naturskog AB skulle ändra sig, men den 21:a januari 2014 avhystes föreningen av Kronofogden. På avhysningsdagen arrangerade föreningen ett "festlig motstånd" och hjälpte själva till med att montera ned byggnader och städa upp i området.

Rafael Altez Calderon och några av de andra medlemmar i DGF ville dock inte acceptera att alla möjligheter till fortsatt odling på Hästa gård var uttömda. Därför satte de upp ett demonstrationstålt vid Akallälänken, en bilväg som passerar vid Hästa gård. Tältet sattes upp med tillstånd av polisen, utanför Hästa gårds mark. För att skydda demonstrationståltet mot vandalism och

stöldförsök sov Rafael i tältet om nätterna. De svåra boendeförhållandena i kombination med den utdragna och eskalerande konflikten blev dock för ansträngande. I slutet av februari 2014 monterade medlemmar i föreningen ner demonstrationståltet och lämnade efter sig området städat och i god ordning.

Fältet som DGF odlade på, efter att Naturskog AB plöjt och harvat det.

OSÄKERHETEN

En arbetshäst på Hästa gård.

Hästa 4H-lantbruk ABs konkurs gjorde många i området oroliga för Hästa gårds framtid. Detta ledde till bildandet av Hästa gårds vänförening, en förening vars syfte är att samla människor i området kring Hästa gård för att arbeta för en fortsatt drift av gården och att utveckla dess verksamhet.

På föreningens första årsmöte lyftes bland annat idéer om att få till stånd en forskningsverksamhet kring hållbart och ekologiskt jordbruk på gården, via institutioner som Sveriges lantbruksuniversitet och Stockholm Resilience Center.

Andra ville helt enkelt bara ha kvar möjligheten att gå ner till gården och köpa lokalproducerade ekologiska grönsaker och ekologiskt kött.

I samband med Hästa 4H-lantbruk ABs konkurs engagerade sig även Miljöpartiet i Stockholm i Hästa gårds framtid. I en skrivelse till Borgarrådsberedningen skriver Miljöpartiet att Hästa gårds nuvarande arrendavtal, som tecknades 2008, inte avspeglar de senaste årens förståelse om betydelsen för stadsnära odling och att gårdens beroende av relativt ordinär entreprenadverksamhet inte rymmer med gårdens potential i en storstadsregion. Man önskar därför att Stockholm stad utreder hur Hästa gård kan utvecklas till ett kunskapscenter om framtidsfrågor kring livsmedelsförsörjning, kretsloppssystem och social ekonomi.

I en insändare i tidningen ETC skriver Miljöpartiet vidare att Hästa gård har "unika förutsättningar att bidra med kunskap om stadsodling, ekosystemförvaltning, kretsloppssystem, grön rehabilitering, socialt företagande och sociala omställningsprocesser" och att Hästa gård bör bli "en mötesplats för lärande och samverkan, över generationsgränser, mellan olika kulturer och kompetenser."

Efter Hästa 4H-lantbruk ABs konkurs verkade det ett tag som om Stockholm stad övervägde att lägga ner jordbruket på Hästa gård helt. Med anledning av det omedelbara behovet av underhåll av Hästa gård och Järvafältet agerade Stockholm stad dock snabbt för att hitta en ny arrendator.

Får på Hästa gård.

Att samla intressenter för att ta över arrendet hanterades av konkursförvaltaren och 4H, vilket resulterade i bud från ett fåtal aktörer som var bekanta med Hästa gård sedan tidigare. Urvalsprocessen skedde bakom stängda dörrar men enligt lokaltidningen Norra sidan sökte Stockholm stad en driven företagare.

I augusti 2013 blev det klart att arrendet av gården gick till Naturskog AB, ett företag som sedan tidigare har erfarenhet av att sköta skogs- och naturvårdsområden åt kommuner i Storstockholm.

SAMARBETE MED FERNANDO

Sommaren 2013 introducerade jag den spanska konstnären och agroekologen Fernando Garcia Dory till Hästa gård.

Fernando räknar får tillsammans med Lena från Vallagruppen.

Fernando Garcia Dory driver Campo Adentro (Inland), ett projekt som undersöker geopolitik, kultur och identitet i relation till stad och landsbygd i Spanien. Mer specifikt består Campo Adentro av en internationell konferens, konstnärlig produktion genom ett artist-in-residence program, utställningsversamhet och en publikation.

Campo Adentro är en del av Agriculture.eu, ett nätverk av

konstorganisationer som verkar på landsbygden i Europa. Bland dessa finns bland andra Kultivator på Öland, Grizedale Arts i England och My Villages i Tyskland och Nederländerna. Fernando och Campo Adentro samarbetar också med organisationer i Europa som arbetar med stadsjordbruk och grönområden i städer, bland andra R-URBAN i Paris och Parckdesign i Bryssel.

I Madrid arbetar Fernando bland annat med New Opportunity - The Colony, ett projekt i samarbete med UCM - Universitetet i Madrid, samt Nuevo Jardín de Dalías, ett projekt i samarbete med konstcentret Matadero Madrid. New Opportunity - The Colony kretsar kring en trädgård och ett utomhusklassrum / laboratorium på universitets campusområde och Nuevo Jardín de Dalías kretsar kring ett växthus för förkultivering av plantor som även fungerar som ett rum för samtal kring social medvetenhet och medborgardeltagande.

Under sommaren och vintern 2013 / 2014 talade jag och Fernando med flera aktörer på Hästa gård och Järvafältet och skissade på idéer för att aktivera Hästa gård tillsam-

mans med nationella organisationer som Konstfrämjandet och lokala aktörer som Tensta konsthall och Stockholm konst.

I juni 2013, när vi började engagerade oss ordentligt i Hästa gård, sköttes gården av en konkursförvaltare och det var oklart vilka som skulle ta över arrendet. Vi började därför att undersöka om det var möjligt att delta i processen med att hitta en ny arrendator samt att introducera våra idéer för konst- och forskningsverksamheter på gården och en vidareutveckling av den ekologiska odlingen och de sociala aspekterna av gården.

Under hösten, när det blivit klart att Naturskog AB skulle ta över arrendet, fortsatte vi vårt arbete med att lära känna olika aktörer på Hästa gård och Järvafältet, inklusive den nya arrendatorn, och att skissa på hur en konst- och forskningsverksamhet på gården skulle kunna se ut. Vi spelade också in ett videoporträtt av Rafael Altez Calderon där han berättar om sitt arbete med Akalla ekoodling, sina politiska och filosofiska idéer och sin bakgrund som politisk flykting från Peru.

I december 2013—när konflikten mellan DGF, Naturskog AB och Stockholm stad eskalerat och DGF hotades av vräkning—bjöd vi in till ett rundabordssamtal på Tensta konsthall, med förhoppningen att främja empati och försoning, och därigenom skapa förutsättningar för en satsning på konst- och forskning på Hästa gård och Järvafältet samt en vidareutveckling av den ekologiska odlingen och gårdens sociala funktioner.

Visioner för landsbygden. Tensta konsthall 2013.

Naturskog AB och Stockholm stad valde tyvärr att inte medverka, men rundabordsamtalet lyckades samla representanter från Konstfrämjandet, Tensta konsthall,

Hästa gårds vänförening, Föreningen för Den GULLIGA Folkrörelsen, Vallgruppen (som tränar vallhundar på Hästa gård) och Megafonen (som "organiserar unga människor i förorten för att skapa ett samhälle där alla har lika förutsättningar"), samt flera individer som av olika anledningar är engagerade i Hästa gård och Järvafältets framtid.

Intresset för hur konst- och forskning skulle kunna introduceras på Hästa gård var stort och majoriteten av de närvarande uttryckte ett stöd för den ekologiska odlingen på gården och en önskan om att hitta en lösning för att vidareutveckla den.

DEN NYA ARRENDATORN

Sedan oktober 2013 är Naturskog AB den nya arrendatorn på Hästa gård. Naturskog AB är en entreprenör med gedigen erfarenhet av skötsel av skogs- och naturvårdsområden med höga rekreations-, kultur- och naturvärden. De är också återförsäljare av små skogs- och gårdsmaskiner.

Naturskog AB har som målsättning att leva upp till det uppdrag de via arrendevillkoren har fått av Stockholm stad och arbetar på Hästa gård efter ledorden bevarande, tillgänglighet och service. Till skillnad från organisationen 4H (den tidigare arrendatorn) är Naturskog AB ett vinstdrivande företag. Naturskog ABs fokus är därmed inte i första hand att utveckla ideella verksamheter.

Två av ett hundratal Highland Cattle-kor som betar på Järvafältet.

På Hästa gård och Järvafältet har företaget idag hand om ca 100 kor och 60 får som betar på fälten för att hålla dem öppna. De har också hand om annan reservatsskötsel vilket inkluderar underhåll av diken, slåtter, snöröjning och skidspår. Sedan tidigare finns en daglig verksamhet för funktionshindrade samt en mindre hästverksamhet med lösdrift och en liten ridbana. Naturskog AB erbjuder även möjligheter till kunder att hyra plats för husvagnsuppställning.

Sedan de övertog arrendet för Hästa gård har Naturskog AB begränsat verksamheten i mangårdsbyggnaden (huvudbyggnaden på gården) eftersom kostnaderna för att värma upp byggnaden på vintern är höga (enligt uppgift över 200 000 kr per år) och för att byggnaden, som inte har renoverats invändigt sedan 1959, är i stort behov av renovering. Mangårdsbyggnaden, som är från mitten av 1700-talet, är blåklassad, vilket innebär att Stockholms stadsmuseum har gett byggnaden det högsta skyddet för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Samtidigt som blåklassningen skyddar mangårdsbyggnaden försvårar och fördyrar den en renovering. Även andra byggnader på Hästa gård, framförallt den stora logen, är i behov av omfattande och dyra renoveringar.

Naturskog AB hoppas att stängningen av mangårdsbyggnaden ska motivera Stockholm stad att investera i ordentliga upprustningar av byggnaderna på gården.

Begränsningen av verksamheten i mangårdsbyggnaden innebär bland annat att kaféet och gårdsbutiken på bottenvåningen är stängda. Att kaféet är stängt betyder även att köksträdgården bakom huset, som idag är helt igenväxt, förmodligen inte kommer att göras i ordning. Avsaknaden av ett kafé på gården är en förlust för besökare men också för de som arbetar på gården.

Naturskog AB har för tillfället inga planer på återuppta den tidigare odlingen av spannmål utan satsar enbart på nöt- och fårköttproduktion när det gäller produktion av livsmedel. Naturskog AB övertog även Hästa 4H-lantbruk ABs krav på att DGF skulle avveckla Akalla ekoodling och lämna Hästa gård. Några nya planer för ekologisk grönsaksodling har Naturskog AB inte presenterat.

Som arrendator av Hästa gård är Naturskog AB de som beslutar vilka aktiviteter och verksamheter som ska finnas på Hästa gård. Med hänvisning till att de för

En av Naturskog ABs skogsmaskiner.

Spånga djurgymnasium har lektion på Hästa gård.

i dagsläget jobbar hårt med att ta hand om det mest grundläggande arbetet med skötsel och underhåll av gården har Naturskog AB meddelat att de för tillfället inte har möjlighet att överväga förslag till nya aktiviteter på Hästa gård. På längre sikt har de däremot visat intresse för att utveckla nya verksamheter på gården, framförallt genom satsningar på utbildning och "entreprenörskap inom de gröna näringarna".

Sedan de tog över verksamheten på Hästa gård har Naturskog AB återupptagit ett samarbete med Spånga djurgymnasium som 4H intierade, samt upprätthållit traditionen med en våbruksdag med olika aktiviteter första söndagen i maj. De har också uttryckt intresse för att energieffektivisera gården, bland annat genom att installera en flispanna som kan värma manngårdsbyggnaden med sly från Järvafältet.

STOCKHOLM STAD

Under den tidsperiod som den här rapporten behandlar har Stockholm stad styrts av Alliansen, ett samarbete mellan de fyra borgliga riksdagsparterierna Moderaterna, Centerpartiet, Folkpartiet och Kristdemokraterna. Då denna rapport publiceras har Alliansen precis ersatts av en rödgrönrosa majoritet.

Tjänstemän på Exploateringskontoret och Trafikkontoret uttryckte innan skiftet ett fokus på bevarande av de kulturvärden som gården har och förvaltande av det existerande odlingslandskapet. På

Ett av flera koloniområden på Järvafältet.

Järvafältet vill Stockholm stad i första hand att kulturgårdarna ska vara centrum för aktiviteter; det vill säga Hästa gård men också Husby gård, Eggeby gård och Akalla by. Stockholm stad är också positiva till de redan existerande koloniområdena på fältet.

På Hästa gård vill Stockholm stad se fortsatt drift av det ekologiska jordbruket, ökad företagsverksamhet och en fortsatt utveckling av den kommunala

dagliga verksamheten för funktionshindrade (daglig verksamheten beskriver Hästa gård som den perfekta platsen för dem att vara på). I arrendekontraktet för Hästa gård står det skrivet att gården ska vara ett ekologiskt jordbruk. Att det ska finnas Highland Cattle-djur på gården är ett krav från Stockholm stad, i övrigt är det upp till arrendatorn att definiera vad det ekologiska jordbruket ska innebära. Stockholm stad har dock uttryckt en önskan om mer odling av grönsaker.

När det gäller utökad ekologisk odling och konst- och forskningsverksamheter på Hästa gård är tjänstemän på Stockholm stad försiktigt positiva. Grundförutsättningar för att nya verksamheter ska vara aktuella är att reservatsreglerna följs och att avtal skrivs med Naturskog AB och godkänns av Stockholm stad. Verksamheterna måste vara tydliga och transparenta och man efterlyser bättre ordning än det har varit tidigare. Under de fem år som det nuvarande arrendekontraktet med Naturskog AB kvarstår ska Stockholm stad utreda på vilket sätt och med vilket syfte Hästa gård ska drivas framöver.

HÄSTA GÅRDS VÄNFÖRENING

Hästa gårds vänförening är en partipolitiskt och religiöst obunden förening som enligt nuvarande stadgar har som mål att; stödja Hästa gård som ett aktivt jordbruk, främja intresset för ett stadsnära jordbruk och kopplingen mellan människa och natur, samt att bevara det öppna kulturlandskapet.

Föreningen, som har sitt säte i Akalla, bildades 2013 av boende i området som var oroliga för gårdens framtid i och med Hästa 4H-lantbruk ABs konkurs.

Föreningen strävar efter att Hästa gård ska bli en förebild för "hållbar integration av naturens ekosystemtjänster" och att ta tillvara på den arkeologiska skatt som de menar att byggnaderna på Hästa gård och Järvafältet är. Vidare vill föreningen arbeta för en framtid där Järvafältet naturområden skyddas och bevaras, och för att områdena kommer till nytta för boende i närområdet. De vill också stödja en utveckling mot utökad ekologisk odling på Hästa gård, men de betonar att odlingen måste ske med förståelse för att området är ett natur- och kulturreseptat.

Hästa gårds vänförenings första årsmöte i Akalla.

KONST OCH FORSKNING

Konst- och forskning på Hästa gård och Järvafältet skulle kunna ta sig uttryck i processer som spänner över kortare eller längre tid och aktiverar eller undersöker Hästa gård och Järvafältet, samt i fysiska ingrepp som gör Hästa gård och Järvafältet till en mer levande miljö och en rikare upplevelse för de som vistas där.

Även om jag inte vill begränsa eller förekomma en process kring vad konst- och forskning på Hästa gård och Järvafältet skulle kunna innebära har jag förstått att det behövs konkreta exempel.

Konstnärer, hantverkare, formgivare och arkitekter med flera skulle till exempel kunna engageras i att utveckla infrastruktur som uppmuntrar och underlättar för besökare att närma sig jordbruket och naturen på Järvafältet. Till exempel skulle

Ovan: En parkbänk på Järvafältet.

Under: En get som klättrat upp på en sten.

de kunna arbeta med att bygga ett fågelskådartorn vid Skogvaktarkärret i närheten av Kista, en klätterställning för getter i närheten av Akalla by eller nya parkbänkar på Järvafältet.

Vid en renovering av mangårdsbyggnaden på Hästa gård och en nyöppning av kaféet i byggnaden, skulle konstnärer och hantverkare exempelvis kunna bidra med att dekorera en kakelugn eller designa nya tapeter. Detta skulle kunna utföras med förståelse både för byggnadens blåmärkning, kulturarv och det kulturella sammanhang som Hästa gård befinner sig i idag.

Ett bibliotek med fokus på Hästa gård och Järvafältet skulle kunna integreras i kaféet och en liten "naturlek-plats" skulle kunna anläggas i närheten av köksträdgården i anslutning till kaféet. På sommaren skulle en scen för scenkonst som performance, teater och dans kunna byggas av höbalar på gården.

Workshops, studiecirkel och vandringar på teman som matproduktion, matkultur och relationer mellan människor och djur, det breda ämnet natur och kultur – vilket till exempel kan inbegripa genusfrågor – olika sätt jordbruk kan bedrivas på, samt frågor om till vilken grad förvaltning av kultur- och naturreservat bör bedrivas av privata aktörer med vinstintressen, av ideella föreningar eller som kommunal verksamhet, skulle med fördel kunna arrangeras på Hästa gård och Järvafältet.

Ett av flera redan pågående konstprojekt som skulle kunna samarbeta med Hästa gård är "Järvaprojektet".

Järvaprojektet kretsar bland annat kring den sällsynta fisken grönlingen. Grönlingen har i igelbäcken sin nordligaste kända förekomst i Sverige, vilket sägs ha varit det största argumentet för att stoppa exploateringen av Järvafältet på 1970-talet.

Ett annat konstprojekt som direkt relaterar till området är konstnären Katarina Lundgrens "Artificiella höjder", ett pågående arbete som undersöker Stockholms konstruerade kullar, varav en är Granholmstoppen, en kulle på Järvafältet som är skapad av schaktmassor från byggandet av Tensta och Rinkeby. Granholmstoppen rymmer idag en frisbeegolfbana, den är också populär bland skärmflygare och används ibland som betesmark av Hästa gård. Det har även presenterats ett omstritt förslag om att bygga en mångkulturell gravplats på Granholmstoppen.

Ett akvarium med grönlisar presenterat av Järvaprojektet. Tensta konsthall 2013.

Hus för pollinatörer utplacerat på Hästa gård.

Tidigare år har Tensta konsthall arrangerat konstkollo för barn och ungdomar på Järvafältet. Bland annat har de arrangerat kojbygge tillsammans med arkitekter från KTH. I framtiden har Tensta konsthall uttryckt intresse för att arrangera konstkollet i samarbete med Hästa gård.

Mina arbeten med vattenormbunken azolla och pollinatörer är exempel på hur mångdisciplinära forskningsprojekt kan knytas till gården. Dessa projekt, som tar upp frågor kring hållbar matproduktion och biologisk mångfald, har bland andra involverat konstnärer, bönder, kockar, forskare från Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala och Botaniska institutionen på Stockholms universitet samt forskare vid utländska institutioner som Japan Aerospace Exploration Agency och Agriculture and Agri-Food Canada.

Ytterligare exempel på projekt som det har och skulle kunna komma många lärorika erfarenheter ur är Oloph Fritzéns idéer för mobila hönsbhus, de förslag till samverkan mellan Hästa gård och koloniträdgårdarna på fältet som togs fram under permakulturkursen 2011 samt Akalla ekoodlings och DGFs experiment med ekologisk odling och förnyelsebar energi.

Ett utbytesprogram som bygger på modeller från både konstvärlden och jordbruket skulle kunna tillföra mycket till gården.

De som arbetar på Hästa gård idag har fullt upp med den dagliga skötseln och underhållet av gården och Järvafältet och har begränsade möjligheter att engagera sig i annat arbete. Därför skulle det vara en god idé att etablera en mer permanent verksamhet som stödjer konst- och forskningsprojekt på Hästa gård. För att en sådan

verksamhet ska kunna fungera en längre tid på gården är det viktigt att verksamheten hittar egen finansiering och inte tär på begränsade resurser för andra verksamheter på gården.

Av flera anledningar skulle en konst- och forskningsverksamhet på Hästa gård vinna på att samverka med de andra kulturgårdarna på Järvafältet samt med konst- och forskningssinstitutioner i närområdet och i Stockholm. En ny verksamhet bör framförallt komplettera redan existerande verksamheter. Husby gård har till exempel utställningslokaler och verkstäder för keramik, Eggeby gård har en teaterlada och i Akalla by finns bland annat en snickarverkstad och cykelutlåning.

Hästa gård - A Model Farm? på Tensta konsthall.

I samarbete med konstnärer, arkitekter och designers med flera vore det till exempel möjligt att lösa många av de problem som den tidigare ekologiska odlingen på Hästa gård har haft. Till exempel genom att bygga mobila ekonomibyggnader som inte kräver bygglov eller är i konflikt med reservatsreglerna, och som är estetiskt tilltalande och intresseväckande inslag på fältet.

På Tensta konsthall, som en del av utställningen Tensta museum: Rapporten från nya Sverige, presenterade jag och Fernando Garcia Dory under våren 2014 flera resultat av det engagemang som vi har haft med Hästa gård under sommaren 2013 och fram till våren 2014. Bland annat visade vi ett utkast av denna rapport och en karta / diagram som Fernando har gjort över hur de organisatoriska strukturerna på Hästa gård ser ut idag och hur området som brukats av Akalla ekoodling och DGF skulle kunna vidareutvecklas.

Fernandos förslag för ett projekt i samarbete med den ekologiska odlingen involverade ett temporärt / mobilt växthus och klassrum samt ett program av workshops och seminarier. Växthuset och klassrummet är baserat på ritningar från ett liknande projekt i Madrid som redan har realiserats. I arbetet har Fernando relaterat till arkitekten och landskapsarkitekten Holger Blom som har varit mycket inflytelserik i planeringen av Stockholms parker. Arbetet med detta har möjliggjorts med hjälp av stöd från Iaspis och Tenska konsthall och idén att arbeta vidare med ett projekt kring kollektiv odling på Hästa gård har fått stöd av Stockholm konst och Konstfrämjandet. I och med avhysandet av Akalla ekoodling och DGF från Hästa gård har dock alla planer på fortsatt arbete med detta gått i stå.

FRAMTIDEN

För Hästa gårds och Järvafältets framtid ser det lovande ut att Länsstyrelsen i Stockholm har föreslagit att Järvafältet ska bli ett nytt område av riksintresse för friluftslivet. Det innebär att Järvafältet, som är en av stockholms tio gröna kilar och av stor betydelse för Stockholm stad, även pekas ut som ett område med natur- och kulturupplevelser av både nationellt och internationellt intresse. Om Järvafältet blir utnämnt till ett riksintresse för friluftslivet innebär det ett ökat skydd mot framtida exploatering. Det innebär också fortsatt stöd till jordbruksdriften och nya satsningar på anordningar för friluftsliv, som till exempel stigar, rastplatser och skyltning.

Det breda intresset och stödet för Hästa gård och Järvafältet från boende i området, politiker, intresseorganisationer för ekologisk odling och friluftsliv, forskare och konstnärer med flera, talar för en fortsatt utveckling av området i framtiden.

Internationellt finns det flera exempel som Hästa gård och Järvafältet skulle kunna inspireras av. Central Experimental Farm i Ottawa i Kanada lyfts till exempel som en attraktion för Ottawa i klass med Eiffeltornet i Paris. Liksom Hästa gård och Järvafältet är Central Experimental Farm ett skyddat kulturarv med ett fungerande jordbruk. Till skillnad från Hästa gård är Central Experimental Farm även ett aktivt forskningskomplex. På området finns bland annat ett jordbruksmuseum, ett arboretum och flera trädgårdar.

Kanske skulle Hästa gård och Järvafältet kunna bli Stockholms "nya experimentalfält"*, ett område där det arbetas med att hitta nya lösningar för ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart jordbruk. Med sitt lättillgängliga läge i Stockholm och sextio tusen närboende med kontaktytor mot hela världen är Hästa gård en fantastisk plats för att samla upp och sprida idéer.

Hästa gård bör även kunna bygga vidare på erfarenheter från framgångsrika trädgårdar och stadsodlingar i Stockholm, till exempel Rosendals trädgård på Djurgården och

* Experimentalfältet var ett område på Frescati i Stockholm där experimentverksamhet inom jordbruk bedrevs från tidigt 1800-tal fram till 1960-talet.

Vintervikens trädgård i Söderort. Det bör dock noteras att dessa initiativ skiljer sig från Hästa gård i det som gör Hästa gård unikt; att gården är Stockholms enda lantbruk och ett av världens största stadsjordbruk.

Rosendals trädgård drivs sedan 1982 i form av en icke vinstdrivande stiftelse som verkar för att sprida kunskap om biodynamisk odling och bedriva pedagogiska verksamheter. I Rosendals trädgård finns bland annat ett kafé, ett bageri med vedugn och en plantbod.

Vintervikens trädgård startade som en visningsträdgård under kulturhuvudstadsåret 1998 och drivs sedan 1999 av en ideell förening med drygt tvåhundra medlemmar. I trädgården finns idag ett kafé med bageri och en hantverksbutik. Föreningen anordnar regelbundet aktiviteter som spänner från trädgårdsodling till filosofi för förskolebarn, marknader, konst och konserter. Nyligen tilldelades föreningen ett stort stipendium för att bygga ett växthus.

Förhoppningsvis kommer både positiva och negativa erfarenheter av de genom åren existerande verksamheterna på Järvaältet att dras lärdom av, och förutsättningarna på Hästa gård att tas tillvara på i framtiden.

Hästa gård har unika kopplingar mellan stad och landsbygd och mellan kultur och natur. Därför har gården goda förutsättningar för att bli en plats där det arbetas med hur vi kan möta samtida lokala och globala utmaningar. En plats med en levande natur och kultur som har förmåga att klara av förändringar och att vidareutvecklas.

